

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ МІСЦЕВИЙ ОСЕРЕДОК
ГО «ВСЕУКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА»
ЄВРАЗІЙСЬКА АСОЦІАЦІЯ ПРАВНИЧИХ ШКІЛ ТА ПРАВНИКІВ
ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА ОРГАНІЗАЦІЯ
СОЮЗУ ЮРИСТІВ УКРАЇНИ

Теоретико-прикладні проблеми юридичної науки на сучасному етапі реформування кримінальної юстиції

пам'яті В.П. Колгана

***збірник тез
Міжнародної науково-практичної конференції
(м. Хмельницький, 27 травня 2022 року)***

Аналіз особливостей проведення досудового розслідування та роботи експертів-криміналістів в умовах воєнного стану дозволяє зробити доцільний розподіл за критерієм територіальності: ті злочини, що вчинені на тимчасово окупованій РФ території, та ті, що вчинені були на підконтрольній українським силам території, де безпосередньо були зіткнення з ворожою армією. У вказаних вище районах з високою бойовою активністю або тимчасовою втратою контролю над територією, звісно, не визнається можливим отримання та збирання доказів, проте ця проблема існує лише до моменту їх повернення під український контроль.

Однією з найважливіших та невідкладних слідчих дій, що, ураховуючи специфіку вчинення злочинів на тимчасово окупованих чи суміжних з ними територіях, проводяться зачасту криміналістами, є огляд місця події. Його особливостями в таких умовах виступають труднощі збереження недоторканості та незмінності обстановки місця події, оскільки саме негайний огляд місця події надає можливість не лише виявлення, фіксування та збирання слідів злочину, а й узагальнення обстановки правопорушення, механізму вчинення, масштабу наслідків, уявлення щодо суб'єкту злочину тощо. Від точності отриманої під час даної слідчої дії інформації залежить, зокрема, варіативність висування версій слідчого та експерта, якість оцінки показань свідків, підозрюваного, коректність призначення різного виду експертиз під час кримінального провадження [1, с. 11-20].

Варто зауважити, що на державних територіях, що стали підконтрольними Україні, безпечність процесу фіксації та збору доказів не є достатньою для життя та здоров'я експертів та працівників правоохоронних органів. Виконуючи свою роботу у таких районах, вони ризикують життям, а, отже, з боку процесуального керівника повинні бути застосовані заходи безпеки, наприклад, використання бронежилетів, касок та інших засобів індивідуального захисту.

Актуальними доказовими матеріалами щодо ідентифікації осіб злочинців зараз можуть слугувати відеозаписи представників ЗМІ, випадкових аматорів, володільців державних чи комерційних установ, що можуть їх надати працівникам правоохоронних органів як результат використання стаціонарних камер спостереження. Надалі ці дані виступають як об'єкт дослідження фотопортретних криміналістичних експертиз, результатом яких є встановлення учасників злочину та їх викриття щодо вчинення певних незаконних діянь.

Підсумовуючи вищевикладене, вирішення проблеми якісного та безпечного для життя експертів збирання доказів під час кримінального провадження наразі залишається невирішеним через вплив об'єктивних причин, а значить потребує негайного аналізу та пошуку оптимального варіанту виходу з даної ситуації.

Список використаних джерел:

1. Туркот М.С. Проблеми здійснення досудового розслідування у районі проведення антитерористичної операції. Вісник прокуратури. 2014. № 12 (162). С. 11–20.

Сенюта Ірина Ярославівна

завідувач кафедри медичного права ФПДО

Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького,

доктор юридичних наук, професор

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУДОВО-МЕДИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ В МЕДИЧНИХ СПРАВАХ

У медичних справах (справах, пов'язаних з правовідносинами у сфері медичного обслуговування) важливе значення має таке процесуальне джерело доказів як висновок експерта. Європейський суду з прав людини (далі — ЄСПЛ) в рішенні у справі «Бендерський проти України» (*Benderskyi v. Ukraine*) (2007) зазначив, що для вирішення справ, що

стосуються надання медичної допомоги пацієнту, медичний експертний висновок, безперечно, має вирішальне значення.

Законодавство України у сфері судово-медичної експертизи має численні недоліки та суперечливості. У дослідницькому об'єктиві опинилось кілька проблем, які вкотре підкреслюють, що нормативно-правова база в цій царині потребує ургентних змін.

Непростим видається питання правової суті допиту експерта. Відповідно до ч. 2 ст. 84 Кримінального процесуального кодексу України (далі — КПК України), з-поміж процесуальних джерел доказів є висновок експерта. Згідно з ч. 1 ст. 356 КПК України, за клопотанням сторони кримінального провадження, потерпілого або за власною ініціативою суд має право викликати експерта для допиту для роз'яснення висновку. У п. 2 ч. 1 ст. 12 Закону України «Про судову експертизу» закріплено, що судовий експерт зобов'язаний на вимогу особи або органу, які залучили експерта, судді, суду дати роз'яснення щодо даного ним висновку. У п. 11 ч. 2 ст. 65 КПК України закріплено, що не можуть бути допитані як свідки експерти — щодо роз'яснення наданих ними висновків. Отож, правова природа допиту експерта — це надання роз'яснень суті висновку експерта.

Проте в ч. 7 ст. 101 КПК України зазначено, що експерт може бути викликаний для допиту під час судового розгляду для роз'яснення чи доповнення його висновку. Тобто обсяг повноважень вже розширюється, адже висновок може доповнюватись. З-поміж обов'язків експерта в п. 5 ст. 69 КПК України зазначено: 1) особисто провести повне дослідження і дати обґрунтований та об'єктивний письмовий висновок на поставлені йому запитання, а в разі необхідності — роз'яснити його; 2) прибути до суду і дати відповіді на запитання під час допиту. Отож, видається, що здійснюється розмежування роз'яснення висновку експерта та надання відповідей на запитання. Аналіз наведених норм законів дає підстави стверджувати про непослідовність позиції законодавця.

За ч. 2 ст. 84 КПК України серед процесуальних джерел доказів є показання, а за ч. 1 ст. 95 КПК України показання — це і відомості отримані під час допиту експерта.

Виходячи із сутнісних ознак показань, визначених в ч. 1 ст. 95 КПК України, у системному зв'язку із ч. 2 ст. 84 КПК України, показання є самостійним процесуальним джерелом доказів лише в тому випадку, коли вони надаються під час допиту. А суть допиту експерта полягає у роз'ясненні висновку експерта, про що все ж слід стверджувати при системному аналізі законів. Більш ніж спірне законодавче положення, за яким судовий експерт на судовому засіданні, приміром, буде доповнювати комісійну судово-медичну експертизу, висновок якої формувався комісійно. Однозначно, що в такому випадку слід призначати повторну експертизу на підставі ст. 4 Закону України «Про судову експертизу». Відразу в цьому контексті відзначимо про неприпустиму лакуну КПК України, який не закріплює можливості проведення повторних і додаткових експертиз. Оскільки за ч. 2 ст. 1 КПК України складовою кримінального процесуального законодавства є інші закони України, то відповідно і Закон України «Про судову експертизу», який закріплює можливість проведення повторних експертиз, що є однією з гарантій незалежності судового експерта та правильності його висновку. Підкреслимо, що процесуальні ознаки експертиз і можливість їх проведення, приміром, визначені в Цивільному процесуальному кодексі України (далі — ЦПК України) (ст. 113), що вважаємо правильним законодавчим рішенням.

Із правової суті показань експерта випливає, що це є додатковий інструмент до висновку експерта як процесуального джерела доказів, а не самостійним процесуальним джерелом доказів. Підтвердженням цього є і ст. 384 КК України, яка передбачає кримінальну відповідальність за завідомо неправдиве показання свідка, потерпілого, завідомо неправдивий висновок експерта, і аж ніяк не за показання експерта. Згідно з ч. 1 ст. 356 КПК України, після присяги головуєчий попереджає експерта про кримінальну відповідальність за надання завідомо неправдивого висновку, а не за дачу завідомо неправдивих показань.

Отож, процесуальним джерелом доказів, яке оцінюватиме суд, буде саме висновок експерта, а показання експерта, які спрямовані на роз'яснення висновку експерта, є лише для з'ясування змісту висновку, повинні враховуватись при оцінці висновку експерта.

Видається, що регламентація у ЦПК України в цьому контексті є більш довершеною, адже з-поміж процесуальних джерел доказів визначено: висновки експертів і показання свідків. Звертаємо увагу, що йдеться лише про показання свідків, а не як сьогодні в КПК України закріплено просто показання без визначення кола суб'єктів.

Вже оскомним на практиці є питання можливості залучення до проведення судово-медичних експертиз фахівців, які не є судовими експертами.

Згідно зі ст. 69 КПК України, експертом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями, має право відповідно до Закону України «Про судову експертизу» на проведення експертизи.

Аналіз ст. 9, 10 Закону України «Про судову експертизу» дає підстави дійти таких висновків: 1) проведення судової експертизи можна доручити: а) судовим експертам, яких внесено до державного Реєстру атестованих судових експертів; б) іншим фахівцям з відповідних галузей знань, якщо інше не встановлено законом; 2) до фахівця у відповідній галузі знань, який проводить судову експертизу, застосовуються положення цього Закону щодо гарантій, прав, обов'язків, відповідальності судового експерта. Наведенні нормативні зміни законом від 03.10.2017 все ж не до кінця є чіткими і визначеними в частині можливості залучення, приміром, до складу комісійної судово-медичної експертизи, яка повинна проводитися виключно в державній спеціалізованій установі за ч. 3 ст. 7 Закону України «Про судову експертизу», в медичній справі професора кафедри закладу вищої медичної освіти, тобто фахівця у відповідній галузі знань.

Відповідно до п. 1.5. Інструкції про проведення судово-медичної експертизи, затвердженої наказом МОЗ України від 17.01.1995 р. №6, без додаткового узгодження з особою, що призначила експертизу, до участі в проведенні судово-медичних експертиз як експерти можуть бути залучені професори та викладачі кафедр судової медицини, фахівці закладів охорони здоров'я та інших відомств. У п. 2.10. цієї Інструкції зазначено: при виконанні експертиз, в яких виникла необхідність вирішення спеціальних питань, що не входять до компетенції судово-медичного експерта, і потрібна консультація фахівця у відповідній галузі медицини, або у разі потреби у проведенні огляду особи, яка піддається судово-медичній експертизі у лікаря-фахівця, що працює в іншому закладі охорони здоров'я, судово-медичний експерт за погодженням з особою, яка призначила експертизу, має право залучати цього фахівця для проведення всіх необхідних досліджень, для вирішення питань, поставлених перед експертизою.

У п. 4 Правил проведення комісійних судово-медичних експертиз в бюро судово-медичної експертизи, затверджених наказом МОЗ України від 17.01.1995 р. №6, зазначено, що залежно від характеру експертизи до складу комісії можуть входити як фахівці тільки в галузі судово-медичної експертизи, так фахівці інших медичних (у тому числі і фахівці медико-соціальних експертних комісій МОЗ) і немедичних спеціальностей. За своїм процесуальним становищем всі вони при проведенні експертизи є експертами.

Вивчення п. 18 «Лікар судово-медичний експерт» розділу «Інші професіонали в галузі медицини» Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників. Випуск 78 «Охорона здоров'я», затвердженого Наказом МОЗ України від 29.03.2002 р. №117, дає підстави дійти висновку, що нормативно встановлений обсяг компетенцій судово-медичних експертів не поширюються на вузькі спеціальності та це однозначно потребує залучення фахівців з різних галузей медицини залежно від суті медичної справи для повноти дослідження.

Аналогічною в цьому аспекті є судова практика. Приміром, у Постанові Верховного Суду колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду від 18.02.2020 [1] зазначено: «Крім того, доводи сторони захисту про незаконність висновку комісійної експертизи з огляду на те, що в ході її проведення брали участь працівники експертної установи, якій доручено проведення експертизи, — лікарі, які не є експертами, колегія суддів касаційного суду вважає безпідставними, оскільки відповідно до Правил проведення комісійних судово-медичних експертиз у бюро судово-медичної експертизи, затверджених

наказом Міністерства охорони здоров'я України від 17 січня 1995 року № 6, при проведенні комісійних судово-медичних експертиз залежно від характеру експертизи до складу комісії можуть входити як фахівці тільки в галузі судово-медичної експертизи, так і фахівці інших медичних та немедичних спеціальностей. За своїм процесуальним становищем всі вони при проведенні експертизи є експертами».

Досліджена проблематика важлива не лише для категорії медичних справах, а й для інших кримінальних проваджень, де виникає потреба проведення судових експертиз. Відсутність своєчасної волі законодавця для вирішення питань судово-медичної експертизи примножує випадки порушення прав людини та слугує зловживанню процесуальними правами в кримінальному процесі. В Ухвалі Верховного Суду колегією суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду від 30.05.2018 [2] зазначено: «КПК України не передбачено загального положення про заборону зловживання процесуальними правами. Однак заборона зловживання процесуальними правами є загальноправовим принципом і поширюється на всі галузі права». Практика майорить випадками безпідставних клопотань про призначення судово-медичних експертиз, що слугують інструментом затягування розгляду і порушення засади розумності розгляду справи, що не завжди підпадають під законний «судовий фільтр». Лише чіткість і визначеність національного законодавства в окресленій царині буде превенцією зловживань і сприятиме захисту прав людини.

Список використаних джерел:

1. Постанова Верховного Суду колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду від 18.02.2020 (справа №445/60/17). URL:<https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/87888275?from=445%2F60%2F17>
2. Ухвала Верховного Суду колегії суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду від 30.05.2018 (справа № 676/7346/15-к). URL:https://verdictum.ligazakon.net/document/74440103?utm_source=jurliga.ligazakon.ua&utm_medium=news&utm_content=jl03

Циганюк Юлія Володимирівна

професор кафедри кримінального права та процесу

Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова,

доктор юридичних наук, доцент,

адвокат

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДИК ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

У жодному процесуальному кодексі України не визначається необхідність обов'язкового застосування методики під час проведення судової експертизи, а визначається це як можливість до використання. Водночас практика реалізації КПК України та інших процесуальних кодексів потребує наукового висновку щодо цієї проблеми. Неодноразово автором у своїй практичній діяльності були виявлені випадки щодо двоякого розуміння щодо обов'язковості застосування методик для проведення судової експертизи як обов'язкового нормативу для їх проведення. А тому у цих тезах коротко та узагальнено визначимо власну позицію щодо цього питання.

Розпочнемо із правового регулювання.

Зокрема, у п. 6 ч. 1 ст. 102 КПК України «Зміст висновку експерта» [1] визначено, що у висновку експерта висновку експерта повинно бути зазначено такі позиції: 1) докладний опис проведених досліджень, у тому числі методи, застосовані у дослідженні; та 2) отримані результати та їх експертна оцінка.

У ч. 3 ст. 356 КПК України [1] визначено наступні критерії щодо того, які питання можуть бути поставлені перед експертом. Так це може бути: